

УДК 338.43:631

Л. Ц. Масловська,

д. е. н., професор, Житомирський національний агроекологічний університет

В. А. Савчук,

аспірант, Житомирський національний агроекологічний університет

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ І ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

L.Maslovska,

D.Sc. Economics, professor, lecturer of Zhytomyr Agroecological University

V. Savchuk,

PhD student of Zhytomyr Agroecological University

ASSESSMENT OF PRODUCTION EFFICIENCY FOR ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTS

Інтенсивне сільськогосподарське виробництво негативно впливає як на якісні показники продукції, так і на стан навколишнього природного середовища. Членство України в СОТ та її прагнення долучитися до зони вільної торгівлі з ЄС підвищують вимоги як до якості аграрної продукції, так і до ефективності її виробництва, оскільки ці параметри визначальною мірою обумовлюють її конкурентоспроможність. За цих умов існує необхідність у поглибленому аналізі результативності і ефективності функціонування суб'єктів органічного виробництва.

У численних дослідженнях питань розвитку органічного виробництва агропродовольчої продукції акцентується увага передусім на його перевагах та оцінці передумов розвитку в Україні, а також декларується вища ефективність у порівнянні з підприємствами, що виробляють продукцію за традиційними технологіями. Відсутність державної статистики щодо органічного виробництва і важливість галузі для аграрної економіки потребують формування аналітичної бази для оцінки результативності і ефективності виробництва. В результаті дослідження виявлено особливості формування витрат на виробництво органічної агропродовольчої продукції на підприємствах Житомирської області, проаналізовано структуру витрат, здійснено порівняльну оцінку величини і структури витрат виробництва за різними організаційними формами господарств та за різними технологіями виробництва. Оцінено показники результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. Отримані результати можуть бути використані при виробленні державної політики розвитку галузі органічного виробництва.

Intensive agricultural production has a negative impact on quality indicators of production, and the state of the environment. Ukraine's membership in the WTO and its desire to join the free trade zone with the EU requirements both to the quality of agricultural products and to the efficiency of its production, as these parameters to the definite extent determine its competitiveness. Under these conditions, there is a need in deep analysis concerning the effectiveness and efficiency of the organic production of subjects.

Numerous studies on the development of organic production of agricultural food products is focused, above all, on its benefits and evaluation of preconditions in Ukraine, as well as higher efficiency in comparison with companies that produced by traditional technologies is declared. The lack of government statistics on organic production and the importance of industry to the agrarian economy require forming analytical framework for assessing effectiveness and efficiency. The study revealed features regarding cost formation for production of organic agricultural food production enterprises in Zhytomyr Oblast, analyzes the cost structure, a comparative assessment concerning the costs of the production production size and structure for the different organizational forms of enterprises and different production technologies was carried-out. The performance indicators and efficiency of organic agricultural food products were reviewed. The results can be used in policy-development field of organic production.

Ключові слова: органічна продукція, витрати виробництва, питоми витрати, результативність, урожайність, ефективність, рентабельність виробництва.

Key words: organic production, costs of production, unit costs, efficiency, productivity, efficiency, profitability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва шляхом використання ресурсів промислового походження негативно впливає як на якісні показники продукції, так і на стан на-

вколишнього природного середовища. В умовах членства України в СОТ та прагнення її долучення до зони вільної торгівлі з ЄС зростають вимоги як до якості аграрної продукції, так і до ефективності її виробництва, оскільки ці

параметри визначальною мірою обумовлюють її конкурентоспроможність. Крім того, саме з розвитком органічного виробництва на інноваційній основі наша країна пов'язує амбітні плани щодо забезпечення нації здоровим і достатнім харчуванням та поживлення сільськогосподарського розвитку. У численних наукових публікаціях доводяться переваги органічної технології виробництва і однозначно стверджується його ефективність. Разом з тим, для визначення перспектив розвитку галузі необхідні поглиблені аналітичні дослідження саме проблеми її економічної ефективності, оскільки поширені оптимістичні оцінки та прогнози мають ґрунтуватися на достатній аналітичній основі задля більш чіткого усвідомлення місії і можливостей України у досягненні сталої позиції на ринку та продовольчої безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням економічної ефективності розвитку органічного виробництва присвячені численні наукові праці вітчизняних вчених: В. Артиша, С. Антонця, Т. Дудара, О. Рудницької, Є. Милованова, Д. Кропивко, А. Бурляя, Н. Томи та ін. Ці та інші автори досить предметно висвітлюють окремі аспекти проблеми. Разом з тим, існує необхідність у поглибленому аналізі та узагальненні практики функціонування суб'єктів органічного виробництва, їх результативності і ефективності.

МЕТА СТАТТІ

Мета даної статті полягає у визначенні тенденцій зміни якісних показників господарської діяльності органічних товаровиробників, виявленні чинників, що впливають на них і проблем, що потребують вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Специфіка технології виробництва органічної продукції, яка ґрунтується на використанні, передусім, природних факторів продуктивності, знаходить своє відображення у формуванні витрат. В органічному виробництві не використовують мінеральних добрив, хімічних засобів боротьби з бур'янами і шкідниками сільськогосподарських культур, що природно обумовлює нижчі витрати виробництва. Дослідженнями вітчизняних науковців встановлено, що впровадження технологій органічного землеробства потребує, порівняно з традиційними технологіями, втричі менше часу на обробіток ґрунту, в 2—3 рази менше пального та в 10 разів — мінеральних добрив (вносяться

тільки азотні добрива з розрахунку 10 кг на 1 т органічних решток) [1, с. 47]. На витрати виробництва опосередковано впливають і інші чинники, зокрема, природна родючість ґрунтів, особливості вирощуваних культур та організація виробництва. Загалом, як зазначає Є. Милованов, собівартість вітчизняної органічної рослинницької продукції на 10—15% нижча, в той час як у європейських країнах — навпаки, вища на 20—30% [2, с. 38].

Витрати, які несуть господарства в ході виробничої діяльності, поділяють на: операційні витрати, які виникають у процесі операційної діяльності; фінансові витрати; витрати, що виникають у процесі звичайної діяльності і не є операційними та фінансовими; надзвичайні витрати. Природа витрат на виробництво органічної продукції має двоякий характер. З одного боку, відмова від мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин і тварин знижує матеріальні витрати, а з другого — підвищення трудомісткості виробництва, складність умов зберігання і збуту продукції тощо збільшують витрати підприємств, що відображається на ціні органіки.

З метою виявлення відмінностей у величині та структурі витрат на виробництво органічної продукції проаналізовано дані статистичної звітності за формою 50 с/г трьох підприємств Житомирської області, які подають статистичну звітність як суб'єкти органічного виробництва. Серед них — ПП "Галекс-Агро", сертифіковане за стандартом, рівнозначним Постанові Ради ЄС, ПП "Миролюбівське" і ТОВ "Вертокиївка" (зі змішаним сільськогосподарським виробництвом) (табл. 1).

Аналізуючи дані таблиці 1, можна зробити наступні висновки. Матеріальні витрати у рослинництві традиційних підприємств Житомирської області в 1,1—1,5 рази вищі, ніж у досліджуваних органічних. У структурі матеріальних витрат органічних господарств вищою є частка витрат на насіння і посадковий матеріал — у 1,3—1,6 рази. У витратах органічних товаровиробників вищою є частка витрат на паливно-мастильні матеріали у порівнянні з середнім показником сільськогосподарських підприємств області. Разом з тим, витрати цих господарств на мінеральні добрива в 1,6 рази (ТОВ "Вертокиївка") та в 4,3 рази (ПП "Миролюбівське") нижчі, ніж у сільськогосподарських підприємствах з традиційним землеробством Житомирщини в середньому за останні три роки.

Характерною є більша соціальна зорієнтованість витрат органічних товаровиробників. Так, у СТОВ "Вертокиївка" частка витрат на оп-

Таблиця 1. Витрати на виробництво продукції сільського господарства, тис.грн. / % (2014 р.)

Елементи витрат	ТОВ «Вертокиївка»		ПП «Миролубівське»		ПП «Галекс Агро»		С/г підпр. Житомир. обл. у середньому за 2012-2014 рр., %	
	Росл.	Тварин.	Росл.	Тварин.	Росл.	Тварин.	Росл.	Тварин.
Оплата праці	1557,0 / 23,4	490,0 / 21,7	346 / 5,3	327,0 / 18,0	827,0 / 2,6	546,0 / 2,2	5,8	15,6
Відрахування на соц. заходи	610,0 / 9,1	192,0 / 8,5	129,0 / 1,7	122,7 / 6,8	308,0 / 1,0	203,0 / 0,8	2,1	5,7
Матеріальні затрати, всього	3146,0 / 47,2	1254,0 / 55,5	4298,3 / 65,5	1350,3 / 74,5	18150,0 / 60,0	18346,0 / 75,5	71,9	69,9
у т.ч. насіння і посадк. матер.	897,0 / 28,5	-	1198,4 / 27,9	-	4073,0 / 22,4	-	19,9	-
корми	-	843,0 / 67,2	-	1092,2 / 80,9	-	14147,0 / 77,1	-	75,3
з них покупні	-	20,0 / 1,6	-	168,0 / 15,4	-	734,0 / 5,2	-	-
інша прод. с/г	-	-	20,0 / 0,5	29,0 / 2,1	215,0 / 1,2	991,0 / 5,4	1,2	1,0
мін. добрива	466,0 / 14,8	-	238,2 / 5,5	-	-	-	23,4	-
пальне і мастильні матеріали	938,0 / 29,8	236,0 / 18,8	1513,2 / 35,2	68,5 / 5,1	10840,0 / 59,7	1778,0 / 9,7	16,6	6,7
електроенергія	3,0 / 0,0	105,0 / 8,3	27,9 / 0,6	114,3 / 8,5	110,0 / 0,6	500,0 / 2,7	1,0	4,9
запасні частини	66,0 / 0,02	0,0	187,1 / 4,3	11,2 / 0,8	1242,0 / 6,9	564,0 / 3,1	5,5	5,0
сторонні послуги	776,0 / 24,6	70,0 / 5,6	1113,5 / 25,9	35,1 / 2,6	1670,0 / 9,2	366,0 / 2,0	30,7	6,9
Амортизація	852,0 / 12,8	268,0 / 11,9	33,0 / 0,5	0,0	5545,0 / 18,6	4502,0 / 18,6	4,5	4,5
Інші операційні витрати	498,0 / 7,5	54,0 / 2,3	1750,9 / 26,7	12,7 / 0,9	5396,0 / 17,7	709,0 / 2,9	15,8	4,3
у т.ч. оренд.плата (зем.частки)	487,0 / 97,8	-	1457,2 / 83,2	-	4358,0 / 14,4	-	60,7	-
Всього	6663,0 / 100,0	2258,0 / 100,0	6558,1 / 100,0	1812,7 / 100,0	30226,0 / 100,0	24306,0 / 100,0	100,0	100,0

Джерело: розраховано за даними ф.50-ст. за 2014 р. і Статистичних щорічників Житомирської області за 2012—2014 р.

лату праці зайнятих у рослинництві становила у 2014 р. 23,4%, у тваринництві — 21,7%, в той час як у господарствах з традиційним індустріальним рослинництвом такі витрати становили у середньому за останні три роки відповідно 6,3% і 15,6%. Така ж тенденція характерна і для частки витрат на соціальні заходи. Однією з причин такого становища є також вища трудомісткість органічного виробництва.

У структурі матеріальних витрат у галузі тваринництва характерне переважання витрат на корми. В органічних приватних господарствах питома вага цих витрат на 2—7% вища, що обумовлено частковим самозабезпеченням приватних господарств органічними кормами, а у СТОВ — на 12% нижча.

Існують відмінності підприємств з органічним виробництвом від підприємств з інтенсивною технологією і у вагомості інших операційних витрат. Так, у приватних підприємствах ці витрати в рослинництві вищі від середнього показника по сільськогосподарських підприємствах області на 12—68%. Це обумовлено втратами від знецінення запасів (оскільки органічна продукція має обмежений термін реалізації), зміною вартості активів тощо.

Виробничі витрати значно диференційовані в залежності від виду органічної продукції. За дослідженнями Є.В. Гавази, "на рівні 2012 року собівартість виробництва органічного озимого жита, вівса та овочів відкритого ґрунту перевищувала відповідні показники культур, вирощених за традиційною технологією. Щодо інших культур, то витрати органічного виробництва є значно нижчими [6, с. 131].

Важливим показником ефективності виробництва є питомі витрати з розрахунку на одиницю продукції. Як свідчить досвід ПП "Агро-екологія", питомі витрати на одиницю вирощеного врожаю органічних культур менші у 2—6 разів у порівнянні з традиційною технологією [7, с. 39]. У ФГ "Дона Олексія Пилиповича" Теплицького району Вінницької області, яке займається вирощуванням органічної сільськогосподарської продукції, витрати з виробництва ячменю ярого за органічною технологією у 2013 році перевищували середні витрати по господарствах району на 8,5%, а собівартість виробництва 1 ц органічної озимої пшениці, сої та гречки є значно нижчою за собівартість виробництва цих видів продукції за традиційною технологією [3].

Таблиця 2. Витрати на виробництво основних видів сільськогосподарської продукції у 2014 році (на 1 ц основної продукції, грн.)

Види продукції	ТОВ * «Вертокиївка»	ПП «Миролюбівське»*	ПП «Галекс-Агро»*	С/г підпр. Житомир. обл.**	Відхилення,%
Пшениця	113,6	167,8	105,0	87,3	120,3- 192,2 %
Ячмінь	218,5	193,0	102,0	415,5	24,5 – 52,6 %
Овес	188,9	229,4	112,0	39,5	2,8 – 5,8 раза
Кукурудза (зерно)	242,0	163,3	72,0	76,1	94,6 % – 3,2 раза
Соняшник (насіння)	624,9	-	351,4	152,7	2,3 - 4,1 раза
ВРХ	709,4	2718,6	2550,3	281,6	2,5 – 9,6 раза
Молоко	293,6	273,5	249,6	294,0	93,0 – 99,8 %

Джерело: розраховано за даними за даними *ф.50-ст. за 2014 р. і **Статистичного щорічника Житомирської області за 2014 рік.

Авторські розрахунки питомих витрат на виробництво продукції рослинництва в органічних господарствах Житомирської області на рівні 2014 року відображає таблиця 2.

Як свідчать дані таблиці 2, питоми витрати на виробництво одиниці основних видів продукції органічних товаровиробників у 2014 році були вищими від аналогічних у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області, за винятком ячменю, де цей показник коливався від 24,5% (ПП "Галекс-Агро") до 52,6% (ПП "Миролюбівське"). Характерні досить значні відхилення у величині питомих витрат у підприємствах різних організаційних форм господарювання: у ТОВ "Вертокиївка" — вищі, в ПП "Миролюбівське" і "Галекс-Агро" — нижчі. Найвищі відхилення витрат з розрахунку на одиницю виробленої продукції у досліджуваних органічних підприємствах у порівнянні з традиційними мають місце при вирощуванні вівса, кукурудзи на зерно та соняшнику. Із зазначеного можна зробити висновок про те, що на величину питомих витрат впливає багато факторів: від ціни матеріальних ресурсів, виду ґрунтозахисної технології до застосування менеджментом підприємств найефективнішого варіанту використання грошово-матеріальних ресурсів.

Численні наукові публікації стверджують, що органічні товаровиробники характеризуються досить високою урожайністю вирощуваних культур, особливо в період конверсії. Так, у ПП "Агроекологія", яке вважається одним з найуспішніших органічних господарств, урожайність зернових культур сягає 52 ц/га [4, с. 39]. У ТОВ "Вертокиївка" урожайність жита у 2014 р. становила 55,5 ц/га. Дані щодо урожайності основних сільськогосподарських культур органічних товаровиробників у порівнянні з середніми по сільськогосподарських підприємствах Житомирщини наведено в таблиці 3.

На підставі даних таблиці 3 можна зробити висновок про те, що існують значні відхилення

в урожайності основних сільськогосподарських культур як між самими органічними виробниками, так і з господарствами, які використовують традиційні виробничі технології. Помітним є те, що урожайність озимої пшениці впродовж досліджуваного періоду зростала в органічних господарствах усіх організаційних форм. Урожайність жита і вівса мала тенденцію до зниження у приватних підприємствах, і, навпаки,

— підвищення в СТОВ "Вертокиївка". Урожайність кукурудзи на зерно в СТОВ зростає за три роки більш, ніж у 2 рази, на відміну від ПП, проте є нижчою у порівнянні з середнім показником по господарствах з традиційним виробництвом.

Продуктивність тваринництва і по молоку, і по м'ясу є вищою у приватних господарствах, передусім, у ПП "Галекс-Агро", яке здійснює промислово переробку власної молочної сировини.

На рівні 2014 року максимальне перевищення урожайності озимої пшениці і жита у порівнянні з сільськогосподарськими підприємствами Житомирщини в ТОВ "Вертокиївка" склало відповідно 40,5% та 263%. Продуктивність молочного тваринництва в ПП "Галекс-Агро" була вищою від середнього показника в регіоні на 39,3%. Разом з тим, нижчою була в органічних підприємствах урожайність кукурудзи, гречки і соняшнику. Показники продуктивності істотно різняться у підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання. Так, у ПП "Галекс-Агро", яке є вертикально інтегрованим з переробним "Органік мілк", показники продуктивності тваринництва (і по молоку, і по м'ясу) є вищими у порівнянні як з іншими органічними виробниками, так і з сільськогосподарськими підприємствами області.

Проте про перевищення урожайності в рослинництві і продуктивності тваринництва в органічних господарствах як про сталу закономірність можна судити лише на підставі даних більш тривалих спостережень. Для обґрунтованих висновків необхідно володіти релевантною статистичною інформацією за кілька років і на її підставі встановити тенденцію зміни показників результативності органічних товаровиробників. Крім того, не слід забувати про те, що повна відмова від застосування мінеральних добрив при вирощуванні сільськогоспо-

Таблиця 3. Порівняння урожайності основних сільськогосподарських культур, вирощених за органічною і традиційною технологіями (2014 рік)

Урожайність (продуктивність), ц/га	Господарства									С/г підпр. Житомир. обл. в середньому за 2012-2014 рр.**	Відхилення, (min-max)%
	ТОВ «Вертокиївка»*			ПП «Миролубівське»*			ПП «Галекс Агро»*				
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014		
озима пшениця	25,0	20,1	48,8	31,0	31,1	32,6	30,7	20,6	35,9	34,8	57,7–140,5
жито	29,2	25,7	55,5	36,4	14,5	-	25,7	17,0	13,7	21,1	64,9–263,0
ячмінь	-	15,8	-	26,0	15,6	33,3	10,5	13,0	28,9	31,3	33,5–106,4
овес	24,6	16,8	33,3	31,8	19,6	28,4	27,9	16,0	24,5	30,6	52,3–108,8
кукурудза на зерно	32,2	36,9	66,7	75,8	77,7	50,3	67,3	67,8	68,2	74,3	43,3–91,8
гречка	10,4	-	-	7,7	-	5,0	17,9	11,6	6,7	9,9	50,5–180,8
соняшник	13,6	11,9	22,6	18,2	17,6	9,3	-	-	-	21,5	43,2–105,1
soя	-	12,8	22,9	-	-	-	-	9,9	15,0	22,1	45,0–103,6
молоко, ц	75,6	47,1	51,7	28,5	27,5	32,1	61,7	98,2	69,1	49,6	55,4-197,9
ВРХ ж/в, ц	1,14	0,71	1,09	1,03	1,21	1,23	2,07	2,53	2,92	2,77	25,6-105,4

Джерело: за даними *ф.50-ст. за 2014 р. та **Статистичних щорічників Житомирської області за 2012–2014 рр.

дарських культур у більш тривалому часовому періоді може обумовити зниження їх урожайності, якщо не докладати зусиль (і коштів) щодо підвищення родючості ґрунтів біологічними методами.

Об'єктивну оцінку результатів діяльності органічних товаровиробників і галузі органічного виробництва в цілому можна здійснити на підставі показників ефективності, зокрема рентабельності виробництва (табл. 4).

Дані таблиці 4 показують, що виробництво зернових культур і молока є рентабельним в усіх органічних господарствах Житомирської області, що аналізуються. За рентабельністю основних продуктивних груп на рівні 2014 року мали місце значні відмінності як між господарствами різних організаційних форм, так і у їх порівнянні з середніми показниками сільськогосподарських підприємств області за останні три роки. Так, рентабельність виробництва зернових культур у ТОВ "Вертокиївка" на 16,1% була нижчою, ніж у середньому в господарствах області. Проте в ПП "Миролубівське" і

в ПП "Галекс-Агро" цей показник більш ніж у 3 рази перевищував середній по господарствах області. У 2014 році нерентабельним в органічних господарствах було виробництво жита, ячменю, вівса (за винятком ПП "Миролубівське"). Досить ефективним виявилось вирощування олійних культур у ПП "Миролубівське", рентабельність якого перевищила на 2,3% середню по господарствах області. Що стосується вирощування ВРХ на м'ясо, то, як і в цілому по сільськогосподарських підприємствах області, воно є збитковим. Проте збитковість виробництва даної продукції в ТОВ "Вертокиївка" була нижчою, ніж у господарствах області, а в приватних органічних підприємствах — вищою майже на 39%.

Охарактеризовані відмінності в показниках ефективності виробництва обумовлені, передусім, ресурсним потенціалом підприємств, а також особливостями організації виробництва. Так, ПП "Галекс-Агро", яке входить до складу вертикальної інтегрованої структури і меншою мірою залежить від кон'юнктури рин-

Таблиця 4. Рентабельність виробництва органічних сільськогосподарських товаровиробників Житомирської області (2014 рік)

Рентабельність виробництва, %	Господарства			С/г підпр. Житомир. обл. в середньому за 2012-2014 р.р.**	Відхилення, (min-max)%
	ТОВ «Вертокиївка»*	ПП «Миролубівське»*	ПП «Алекс Агро»*		
1	2	3	4	5	6
<i>Зернові</i>	-7,4	129,8	380,0	115,0	-16,1–3,3 рази
озима пшениця	102,7	139,8	493,3	-**	-
жито	-12,1	-9,5	-9,5	-	-
ячмінь	-80,4	134,2	-*	-	-
овес	-52,6	121,6	-5,8	-	-
кукурудза на зерно	4,8	119,0	104,5	-	-
гречка	137,0	-	199,0	-	-
<i>Олійні</i>	-	133,3	-	130,3	102,3
соняшник	-13,1	133,8	-	-	-
ріпак	-	127,5	-	-	-
молоко	109,4	124,8	137,9	112,8	103,1–122,2
ВРХ на м'ясо	-27,9	-52,1	-50,6	-37,5	25,6–138,9

Джерело: за даними *ф.50-ст. за 2014 р. та **Статистичних щорічників Житомирської області за 2012–2014 рр.

ку сільськогосподарської сировини, забезпечуючи кормами органічне тваринництво, демонструє високу ефективність виробництва на тлі середніх показників господарств області.

Таким чином, ефективне виробництво органічної продукції поліпшує умови економічного відтворення суб'єктів господарювання, зміцнюючи їх фінансово-економічний стан, позиції на ринку та створюють передумови для облаштування і поліпшення соціальної інфраструктури сіл.

Попри це, існують значні проблеми у розвитку органічних товаровиробників і галузі в цілому. Найбільш складною з них є відсутність державної підтримки суб'єктів органічного виробництва, їх державної сертифікації і державних стандартів. З цією проблемою безпосередньо пов'язана і проблема високих змінних витрат виробництва, у яких "левова частку" складають витрати на сертифікацію, що триває до 5 років. Сировинна і експортна спрямованість органічного виробництва агропродовольчої продукції, обмежений доступ товаровиробників до ринку, недостатній споживчий попит на органіку на внутрішньому споживчому ринку, повільні процеси вертикальної внутрігалузевої інтеграції з метою розширення переробки і формування замкнутого (завершеного) циклу виробництва — такий, далеко не повний, але принципово важливий перелік проблем, що потребують вирішення задля успішного розвитку даної інноваційної галузі "зеленої економіки".

Література:

1. Іванишин В. В. Еколого-економічні аспекти застосування агроекотехнології виробництва конкурентоспроможної екологічно чистої продукції / В.В. Іванишин, В.С. Таргоня, А.С. Околот // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 46—49.

2. Милованов Є. Тенденції розвитку ринку української органічної продукції: матеріали наук.-практ. семінару [Сучасні тенденції виробництва та маркетингу органічної продукції] (Львів, березень 2008 р.) // Є. Милованов. — Львів, 2008. — 37—42.

3. Статистичний щорічник Житомирської області за 2012 р. — Житомир, 2013.

4. Статистичний щорічник Житомирської області за 2013 р. — Житомир, 2014.

5. Статистичний щорічник Житомирської області за 2014 р. — Житомир, 2015.

6. Гаваза Е.В. Рынок органической продукции и его инфраструктура: современное состояние и перспективы развития / Е.В. Гаваза // Экономика АПК. — 2014. — № 5 — С. 131.

7. Антонець С., Писаренко В. Коли Україна зрозуміє свою планетарну місію? / В. Писаренко, С. Антонець [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://a7d.com.ua/agropoltika/4250-koli-ukrayina-zrozumye-svoyu-planetarnu-msyu.html>

8. Бурляй А.П. Особливості формування витрат на виробництво органічної продукції рослинництва / А.П. Бурляй, О.Л. Бурляй, А.О. Харенко // Економічний часопис. — XXI. — 2015. — № 3—4 (2). — С. 29—32.

References:

1. Ivanyshyn, V.V. Targolya, V.S. and Okolot, L.S. (2008), "Ecologic-economical aspects of use agrotechnology for production competitive ecologically clean products", *Ekonomika APK*, vol. 3, pp. 46—49.

2. Mylovanov, Y. (2008), *Tendenciyi rozvytku rynku ukrayinskoyi organichnoyi produkciyi: Materialy nauk.-prakt. seminaru (Suchasni tendenciyi vyrobnyctva ta marketyngu organichnoyi produkciyi)* [Trend of development for Ukrainian organic product's market. Information from scientific — training conference. (Modern trend of production and organic product's marketing)], Lviv, Ukraine, pp. 37—42.

3. State Statistics Service of Ukraine (2013), *Statystychnyj shhorichnyk Zhytomyrskoyi oblasti za 2012 r.* — Zhytomyr, [Statistical yearbook of Zhytomyr region (2012)], Derzhkomstat, Zhytomyr, Ukraine.

4. *Statystychnyj shhorichnyk Zhytomyrskoyi oblasti za 2013 r.* — Zhytomyr, 2014. "Statistical yearbook of Zhytomyr region (2013)." Derzhkomstat, Zhytomyr, Ukraine. (2014).

5. State Statistics Service of Ukraine (2015), *Statystychnyj shhorichnyk Zhytomyrskoyi oblasti za 2014 r.* — Zhytomyr, [Statistical yearbook of Zhytomyr region (2014)], Derzhkomstat, Zhytomyr, Ukraine. (2015).

6. Gavaza, E. V. (2014), "Organic product's market and its infrastructure: contemporary state and future development", *Ekonomika APK* (2014), vol. 5, p. 131.

7. Antonecz, S. and Pysarenko, V. (2016), "When will Ukraine understand its planetary mission", available at: <http://a7d.com.ua/agropoltika/4250-koli-ukrayina-zrozumye-svoyu-planetarnu-msyu.html> (access dated March 17, 2016).

8. Burlyaj, A.P. Harenko, A.O. and Burlyaj, O.L. (2015), "Individualities of costing for organic botanical product's production." *Ekonomichnyj chasopys* — XXI (2015), vol. 3—4 (2), pp. 29—32. *Стаття надійшла до редакції 14.03.2016 р.*